

Nuga kui puidu töötlemise vahend

Vaimse kultuuripärandi tööleht. Töö- ja tehnoloogiaõpetus

Jürge Nooni, Tallinna Ristiku Põhikool

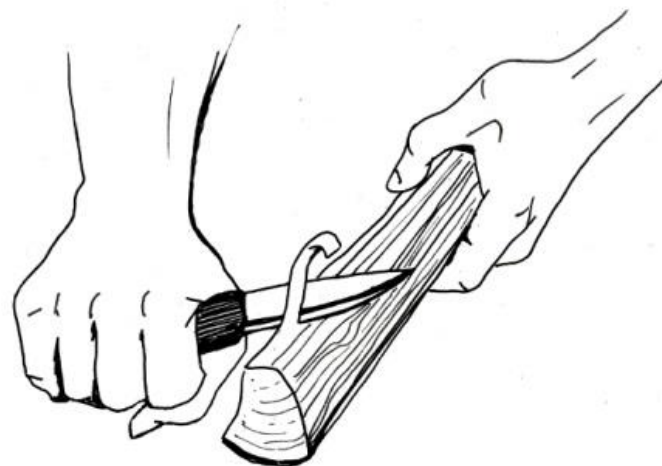
Nuga on väga universaalne töövahend tegemaks erinevaid töid nii klassiruumis kui ka õues, samuti arendab see noore inimese käeosavust ning koordinatsiooni. Nuga on ka kodus kättesaadav traditsiooniline töövahend, mille kasutamisevõimalusi peab rohkem esile tooma.

Kas teadsid?

Nooremal kiviajal täitsid noa aset teravaservalised kivid ja luutükid. Metallist valmistatud noad ja relvad olid nii käepärasemad kui ka vastupidavamad ning tõrjusid järk-järgult vanad kivist tööriistad välja. Järgnevate aastasade jooksul lisandus noale kui relvale või vestmiseks ja nikerdamiseks mõeldud tööriistale erinevaid funktsioone. Kujunesid välja spetsiaalnoad muudeks töödeks (lusikanoad, uurdenoad, voolmed, liimeistrid ja kiinid jne). Eestist leitud vanimad noad (metallist) pärinevad pronksiajast I aastatuhande lõpust eKr.

Töövõtted

Pikivestmine on pikkade pinnalaastude lõikamine, mis toimub käeliigutustega kehast väljapoole ja sirget joont mööda. Puutükki hoitakse kuhugi toetamata vasakus käes, nuga aga paremas käes (vasakukäelistel on vastupidi). Pöialt ei peaks toetama noapeale ega noatera seljale, sest nõnda väheneb käe jõud, samuti võivad pinnud kergesti küüne alla sattuda.



Pikivestmine. Joonis: Jane Remm

Märksõnad, mõisted

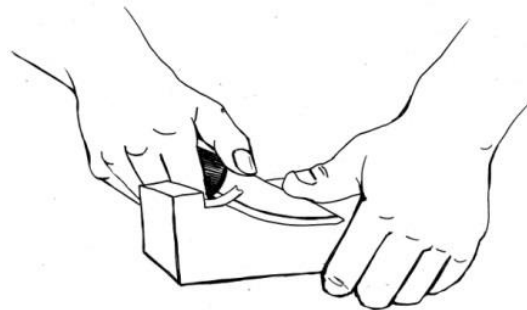
Vaimne kultuuripärand: põlvest põlve edasi antud teadmised, oskused, kombed ja tavad, mis on kogukondadele omased ja olulised ka praegu.

Käärlõike nimetus tuleb sellest, et tegevus meenutab pisut kääre. Nuga on üheks kääride haruks ja põial teiseks. Puutükki hoitakse harilikult vasakus (vasakukäelistel vastupidi) käes, parema käe neli sõrme hoiavad noapead ja põial toetub vastu puud lõikepinnast madalamal. Sellisel moel lõigates puudub vigastusoht. Halvimal juhul võib tulemuseks olla vaid naha kriimustus, sest nuga on põidlani jõudes juba oma liikumisjõu kaotanud.



Käärlõige. Joonis: Jane Remm

Pöiallõiget kasutatakse puhastus- ja silumisvõttena. Nuga hoitakse paremas (vasakukäelistel taas kõik vastupidi) käes. Puutükk võetakse vasaku käe nelja sõrme vahele. Pöial toetub noatera seljale. Noa juhtimine toimub parema käega, tera lükkamine aga vasaku käe põidlagaga.



Pöiallõige. Joonis: Jane Remm

Peremärgid

Peremärke on kasutatud kalapüügiriistade, viljakottide, riideesemete, põllutööriistade jt esemete märkimiseks. Peremärkide kasutamine võis alguse saada juba ajal, mil inimesed hakkasid koos põldu harima, karja kasvatama või kala püüdma. Siis tekkis vajadus eraomandi märgistamise järele ja selleks võeti kasutusele igale perele ainuomane märk ehk peremärk.

Peremärk oli päritav, iga järgmine põlvkond täiendas seda. Peremärkide kasutamine hakkas Eestis vähenema seoses kirjaoskuse levikuga 19. sajandil. Tänapäeval võib kasutuses olevaid peremärke leida vaid rannaäärsetes külades, kus neid esineb veel kalavõrkude ujukitel.



Valik peremärke. Joonis: Jane Remm

Allikas: Vikipeedia artikkel peremärkidest.

<http://et.wikipedia.org/wiki/Perem%C3%A4rk>

noatööd

nuga

töövõtted

rahvuslikud elemendid

peremärgid

Õpiväljundid

Ülesande edukalt läbinud õpilane:

- ◆ oskab nuga ohutult kasutada;
- ◆ teab põhilisi noatöövõtteid ja oskab nuga teritada;
- ◆ teab traditsioonilisi talulaste mänguasju;
- ◆ omab ülevaadet (vana)vanemate kogemustest noatöödega;
- ◆ valib eseme valmistamiseks sobiva materjali ja tehnika;
- ◆ omab ülevaadet peremärkide tähtsusest ja kasutamisest (III kooliaste);
- ◆ valmistab männikoorest paadi (II kooliaste) ja sisselõigetega kõlapulgad (III kooliaste).

Seos õppekava ja töö- ja tehnoloogiaõpetuse ainekavaga

- ◆ õpitakse kasutama rahvuslikke elemente esemete kavandamisel;
- ◆ väärtustatakse keskkonnasäästlikkust ja kohalikke traditsioone ning omandatakse eetilisi töökspidamisi;
- ◆ arendatakse ideid ja rakendatakse neid loovalt esemeid valmistades ja täiustades ning mõistetakse iseenda osaluse tähtsust;
- ◆ tutvutakse erinevate materjalide ning nende omadustega, proovitakse mitmesuguseid tehnikaid nende kasutamisel;
- ◆ väärtustatakse ja hoitakse rahvuskultuuri ning teadvustatakse oma kohta mitmekultuurilises maailmas.

Viited

- ◆ Dahlgren, L. O., Szczepanski, A. (2006). *Õuesõppe pedagoogika: raamatuharidus ja meeleline kogemus. Katse määratleda õuesõpet.* Tallinn: Ilo.
- ◆ *Eesti rahvakultuur.* (2008). Koost. A. Viires, E. Vunder. 2.tr. Tallinn: Eesti Entsoklõpeediakirjastus.
- ◆ Eesti Rahva Muuseum. Mänguasjad. <http://www.erm.ee/et/Avasta/Rahvakultuur/Toovotted/Manguasjad>
- ◆ *Eesti talurahva ajalugu* (1. osa). (1992). Toim. J. Kahk. Tallinn: Olion.
- ◆ Karell, J. (1934). *Puutööde metoodiline põhiõpetus: õpetajaile ja iseõppijaile.* Rakvere: Ühistrükikoda Rakveres.
- ◆ Karik, H. (1984). *Vask, kuld ja raud olid esimesed.* Tallinn; Valgus.
- ◆ Mölder, A. (1968). *Puit vormis, vorm puidus.* Tallinn: Kunst.
- ◆ Pallo, S. (2006). *Eesti peremärgid.* Tallinn: Grenader.
- ◆ Piiri, R. (2006). *Talulaste mänguasjad.* Tartu: Eesti Rahva Muuseum.
- ◆ Rihvk, E. (1978). *Puitehistöö koolis.* Tallinn: Valgus.
- ◆ Ränk, A. (1996). *Eesti etnograafia sõnaraamat.* Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- ◆ Ussisoo, Th. (1920). *Pussnoatööd: koolidele ja iseõppijaile.* Tallinn: J. ja A. Paalman.
- ◆ *Töö-õppus: Käsitöö pildiajakiri koolile ja kodule.* nr. 1 (1926) ja 3 (1928).
- ◆ Viik, M. (2012). *Mängumasinad: teine puutööraamat.* Tallinn: Ajakirjade Kirjastus.
- ◆ Viires, A. (2009). *Eesti rahvapärane puutööndus: ajalooline ülevaade.* Tallinn: Ilo.

Kooliaste: põhikooli II ja III aste

Ainetundide arv: 4

1. tund: sissejuhatus, ajalugu, ohutustehnika, töövõtted.
2. tund: sobiva materjali valimine, sobivasse mõõtu lõikamine.
3. - 4. tund: tööde teostamine.

Materjalid, töövahendid:

puit, männikoore, puidust šašlõkitükid, nuga, lusikanuga, saag, naaskel, kangas, markerid, pliats.

Õpikeskkond:

Noatööde puhul ei ole tarvis spetsiaalvarustusega klassiruumi. Õppetöö võib toimuda nii õues kui ka klassiruumis. Kõiki töövahendid saab kerge vaevaga töökojast kaasa võtta.



Ülesande kirjeldus

Sissejuhatus

Ülesande eesmärk on männikoorest paadi ja kõlapulkade valmistamine.

II kooliaste

Õpilane valmistab männikoorest paadi, tutvub talulaste mänguasjadega ja uurib (vana)vanematelt, milliste mänguasjadega nemad oma lapsepõlves mängisid. Kas (vana)vanemate mänguasjad olid ise valmistatud või ostetud poest? Milliseid mänguasju sai lihtsate vahenditega ise teha? Kas koolis õpetati neid paati meisterdama?

III kooliaste

Õpilane valmistab sisselõigetega kõlapulgad. Ta uurib, kus kõlapulki kasutati ning kuidas neid kaunistati. Oluline on arusaada, miks peremärgid koosnevad eelkõige sirgetest sisselõigetest (töö käigus võiks õpilane kogeda ja aru saada, et neid on palju lihtsam teha). Õpilane uurib, kas tema suguvõsas on olnud peremärke ja millised need olid, ning kujundab valmistatavatele kõlapulkadele oma peremärgi.

Uurimine ja teema tundmaõppimine

II kooliaste

1. Õpilane küsitleb (vana)vanemaid, uurides, milliste mänguasjadega nemad oma lapsepõlves mängisid. Milliseid ujuvaid esemeid sai ise valmistada?
2. Õpilane uurib, kas keegi õpetas tema (vana)vanemaid valmistama paate.
3. Milliste tööde juures on (vana)vanemaid koolis ja kodus õpetatud noatööde töövõtteid kasutama?

III kooliaste

1. Eesti erinevate piirkondade peremärkidega tutvumine.
2. Erinevate piirkondade peremärkide iseloomulike joonte väljaselgitamine.
3. Õpilane uurib, kas tema suguvõsas on olnud peremärke ja millised need olid.
4. Enda peremärgi kujundamine.

Väljund, lahendus

II kooliaste

Männikoorest purjepaadi valmistamine.

III kooliaste

Peremärgi kujundamine. Kõlapulkade valmistamine ning neile enda kujundatud peremärgi lõikamine.

Kokkuvõte, hindamine

Hinnatakse lähtuvalt kujundava hindamise põhimõtetest (hindamismudel koostatakse põhinedes õpiväljunditele). Oluline on nii õpetaja sõnaline hinnang, hinne kui ka õpilase enda hinnang oma tööle.